

DOI: 10.46340/eppd.2021.8.6.3

Lilit Avetisian

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3524-2205>

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

THE INFLUENCE OF THE ARMENIAN DIASPORA ON THE FORMATION OF POLITICAL PROCESSES IN UKRAINE

Ліліт Аветісян

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

ВПЛИВ ВІРМЕНСЬКОЇ ДІАСПОРИ НА ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

The article studies the influence of the Armenian diaspora on the political process in Ukraine. It is noted that the Armenian diaspora has been influencing political processes in Ukraine since Soviet rule. The historical aspects of the influence of the Armenian diaspora on the political processes in Ukraine are determined. The scientific article defines the concept and general features of the functioning of the Armenian Diaspora in Ukraine. The effective influence of the Armenian diaspora on the political processes not only of Ukraine, but also on the political processes in the countries of the European Union, the United States of America and the countries of Asia is determined. The article defines the impact and features of the impact on Ukrainian politics. The article also details the forms of influence on Ukrainian politics. It is proposed to consider and explore several specific forms of influence on policy in general. The place of the Armenian diaspora in the system of different diasporas in Ukraine is determined and the characteristic is given. An analysis of the existing forms of influence of the Armenian diaspora on various branches of state processes in Ukraine is offered. The nature of the participation of the Armenian diaspora in state processes in Ukraine is studied. The influence of the Armenian diaspora on persons holding political positions in Ukraine is characterized. Opinions of scholars in a certain field on the nature and forms of influence of the Armenian diaspora on political processes in Ukraine are offered. In general, it is indicated what ways of influencing the political processes in Ukraine operate. Characteristic features of the structure and organizational and legal form of functioning of the Armenian diaspora in Ukraine are given. The types and forms of influence of diasporas on politics and political processes in Ukraine are proposed. The general results, problems and results of effective influence of the Armenian diaspora on political processes in Ukraine are given.

Keywords: Armenian diaspora, diaspora, role of diaspora in political process, Ukrainian diaspora of Armenians, influence of diaspora on state processes, Armenian politicians.

Актуальність визначеної теми. Актуальність дослідження вірменської діаспори як такої, що впливає на політичні процеси в Україні обґрунтована саме активністю вірменської діаспори не лише в українському політичному процесі, а й активністю у політичних процесах інших зарубіжних країн. Протягом тисячоліть вірменська діаспора була своєрідним з'єднуючим аспектом між Заходом і Сходом, однак через спірні територіальні питання вірмен та інших народів, вірмени вимушені були переїжджати в інші країни, що спровокувало певну міграцію. Тож, варто наголосити, що вірменська діаспора у світі є чи не найбільшою, адже при населенні у 3 мільйони осіб Вірменії, 8 мільйонів вірмен становить вірменська нація в інших країнах. Міграція, про яку йшлося вище, спровокована економічними, політичними, релігійними чинниками, у результаті чого вірмени живуть у більш ніж 120 країнах по всьому світу. Варто зазначити, що окрім України, великі вірменські діаспори розташувалися в США, Грузії, Ірані, Сирії тощо. Питання дослідження вірменської діаспори є важливим у контексті впливу на політику, адже мається на увазі не лише чинник прийняття

рішень, на які впливають, а і чинник надходження іноземних інвестицій до Вірменії якраз від представників діаспори¹.

Питання впливу вірменської діаспори на політичні процеси в Україні досліджувалось у наукових працях таких вчених як С. Кочарян, Н. Бережна, М. Чепіжко, Л. Аветисян, К. Данник, Н. Чорна, С. Куришко та інші.

Будь-яка діаспора, у нашому випадку, вірменська діаспора, співпрацює з державою у багатьох сферах, адже між державою та діаспорою піднімаються та обговорюються питання економічного характеру, наприклад питання залучення інвестицій, а також питання розвитку торговельних відносин та звичайно ж питання грошових переказів, політичне питання, питання захисту прав та інтересів осіб вірменської діаспори тощо.

Як для багатьох зарубіжних країн, так і для Вірменії, діаспора є важливим стратегічним політичним засобом впливу в країнах проживання, адже в деяких країнах навіть створюються спільні асоціації, представниками яких є одні з найвпливовіших осіб, зокрема в США.

Важливо розкрити питання найбільшого впливу вірменської діаспори на український політичний процес та політичний процес зарубіжних країн, що був спровокований постконфліктним періодом у Вірменії в 1994 році, під час відсутності національної консолідації, що спровокувала дроблення політичної еліти та застою економічних реформ, в результаті чого Вірменії зарубіжні країни надавали фінансову допомогу. Наприклад, найбільшу допомогу Вірменія отримала від США у розмірі 240 мільйонів доларів².

Необхідним чинником функціонування вірменської діаспори в Україні та результатом ефективного впливу діаспори на українські політичні процеси є розробка механізму різностороннього співробітництва з діаспорами, який покликаний стимулювати в такий спосіб процеси політичної інтеграції. Відповідне стимулювання забезпечує наявність інтеграційних взаємодій, що призводить до формування інтересів, цілей, ідей.

Завданнями багатьох країн є мобілізація діаспори шляхом залучення та активного використання політичного капіталу. Зокрема, вірменська діаспора в Україні має свою структуру, ініціативні групи й осередки у кожному з регіонів України.

У разі співпраці країни і діаспори відповідна взаємодія має форми реалізації, засоби і методи досягнення, які є різними, однак знаходяться в рамках офіційно прийнятої ідеології співпраці. Варто наголосити, що вірменська діаспора в Україні ніколи не була однорідним середовищем, незважаючи на спільне походження, адже всередині можуть виникати конфлікти, в результаті яких особи вимушені покидати країну³.

Слід зазначити, що сьогодні, незважаючи на суперечності та реалії в діаспорному середовищі, необхідно констатувати стійку тенденцію в політиці держав, що спрямована та мобілізацію величезного потенціалу своїх співвітчизників у зарубіжжі⁴.

Вірменська діаспора є дуже розвиненою у багатьох країнах, а у політичних процесах найбільше, адже наприклад американські конгресмени, що є вірменами складають близько 130 чоловік. У Вірменії з 2008 року функціонує навіть спеціальне Міністерство з питань діаспори.

Важливим завданням для вірменської діаспори є об'єднання останніх навколо загальної структури самоуправління, а також відповідно включення до міждержавної документації положень, що у свою чергу направлені на захист конкретних інтересів спільнот діаспори, і так само підтримка в організації вірменської електронної бази даних тощо⁵.

Науковці у контексті дослідження вірменської діаспори та її впливу на українську політику, неодноразово зазначали, що у вірменської діаспори є певні проблеми щодо взаємодії з батьківщиною,

¹ Кришук, О. (2021). Вірменська діаспора: роль та вплив. *Фонд гражданской дипломатии* <<http://civildiplomat.com/ru/virmenska-diaspora-rol-ta-vpliv>> (2021, листопад, 20).

² Клічковська, І. (2010). Що може діаспора. Досвід зарубіжних країн та реалії України. *Day Kyiv Ua*. <<https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/shcho-mozhe-diaspora>> (2021, листопад, 20).

³ Клічковська, І. (2010). Держава-діаспора: світові та українські реалії. Інтернаціональний інститут освіти, культури та відносин діаспори. *Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою НУ "Львівська політехніка"* <<https://miok.lviv.ua/?p=376>> (2021, листопад, 20).

⁴ Персональна міжнародна наукова конференція «Діаспора як чинник утвердження України серед міжнародної спільноти» (2006). *Збірник доповідей*. Львів: Spolom, 508.

⁵ Концепция развития сотрудничества Армения-Диаспора (2009). *Web.Archive*, 117.

<<https://web.archive.org/web/20141006082139/http://www.mindiaspora.am/res/3.%20Irvakan%20akter/0.%20ALL/L%20book-main%20concept-EastArm,%20eng,%20rus.doc>> (2021, листопад, 20).

зокрема науковець Сваранс А. зазначає, що проблеми, звичайно, є, однак певні з них нині дещо втратили актуальність. Науковець стверджує, що Вірменія прагне консолідуватись із діаспорою, консолідуватись відповідно на рівні громадських інститутів, однак у свою чергу влада виступає проти цього через небажання, щоб до правління країною долучалися представники діаспор різних країн¹.

На думку науковця Кртян Л., така проблема дійсно існує, адже поміж вірменськими громадами простежується серйозна конкуренція, й абсолютно немає кооперування зусиль, а в свою чергу кооперування зусиль дало би більшу вірогідність впливу на політичні процеси в Україні².

На сьогоднішній день питання розвитку вірменської діаспори в Україні є швидкоплинним процесом та таким, що активно розвивається, адже утворюються нові осередки у різних містах, створюються громадські об'єднання, спілки тощо.

За результатами проведеного опитування представниками International Media Holding Спілка вірмен України є однією з найефективніших структур в діаспорі. Сьогодні відділення спілки знаходяться у кожному регіоні. Зокрема у Полтаві Полтавська спілка вірмен України настільки розвинена, що має не лише офіс, а і школи танцю та інші спортивні секції для дітей.

Абраамян Л. у своїй науковій праці під назвою «Вірменія і вірменська діаспора» досліджує історичні особливості взаємозв'язків вірменської діаспори з батьківщиною. На думку науковця, дослідження вірменської діаспори можливе з історичних аспектів XI ст., адже у ті часи вірменська діаспора досліджується паралельно з дослідженням етнічного «Католикос усіх вірмен». Науковець стверджує, що голова вірменської церкви духовно дбає не лише про жителів вірменського царства, а й про тих хто утворивши діаспору знаходиться за межами вірменського царства³.

Також генезу розвитку вірменської діаспори досліджують з часів функціонування торговельних поселень у XI– XIII столітті територіально біля Середземномор'я та Чорного моря.

Науковці Мелконян Е. та Дятлова В. у спільній праці, присвяченій вірменській діаспорі, дослідили роль етнічних організацій в життєдіяльності діаспори. Науковці стверджують, що основною організацією, яка об'єднує вірменську діаспору, є Вірменська Апостольська церква, яка відповідно знаходиться у кожній країні.

Найбільшим прикладом такої церкви в Україні є Вірменський кафедральний собор Успіння Пресвятої Богородиці – пам'ятка архітектури національного значення у Львові, що належить до Світової спадщини ЮНЕСКО; єдиний храм Вірменської апостольської церкви в Західній Україні⁴.

Що стосується інших країн, варто наголосити, що у країнах Західної та Центральної Європи, де християнство є домінуючою релігією, вірменська церква має можливість самоутвердитись і вирізнитись як окрема організація⁵.

Вищезазначене є ефективним об'єднуючим фактором вірменської доктрини, адже вірменська діаспора України перебуває в толерантному середовищі, оскільки православне віросповідання так само християнство, як і вірменське апостольське віросповідання. Також поліетнічний склад населення України, у якому сконцентровано чимало різних церков і релігійних організацій, утворює сприятливі умови для їхнього існування тощо.

На думку Кртяна Л., зважаючи на об'ємне дослідження науковця у сфері ролі вірменської діаспори в політичному процесі, діаспора визначається не лише як група людей вірменської національності, а й має важливу ознаку самоідентифікації, ознаку спільної ідеї, має мету – зберегти історичну пам'ять, релігію і т. д.

Важливо наголосити на проблемних питаннях діяльності вірменської діаспори в Україні, зокрема у контексті впливу на український політичний процес. Ключовим завданням і основною проблемою нині в діаспорі України є демографія, конкретно у проблемі пошуку та запрошення осіб вірменської національності до громад, які мають право вирішувати питання місцевого значення.

¹ Сваранс, А. (2008) Армения и Диаспора. *21-й ВЕК*, 2 (8), 143-157.

² Кртян, Л. (2011). Роль армянской диаспоры в политическом процессе Французской Республики: *автореферат диссертации на соискание научной степени кандидата политических наук*. Нижний Новгород: Нижегородский государственный университет имени Н. И. Лобачевского.

³ Сваранс, А. (2008) Армения и Диаспора. *21-й ВЕК*, 2 (8), 143-157.

⁴ Armenian Cathedral of the Assumption of the Blessed Virgin (2021). *Official web page* <<https://lviv.travel/en/places/attractions/cathedral-of-the-assumption-of-the-blessed-virgin-mary-282>> (2021, листопад, 20).

⁵ Дятлов, В., Мелконян, Е. (2009). *Армянская диаспора: очерки социокультурной типологии*. Ереван: Институт Кавказа.

Дослідження вірменської діаспори в Україні є особливим, і її впливу на політичні процеси також, адже глобалізаційні процеси істотно гальмують прагнення до самоідентифікації себе як представника вірменської нації. Сьогодні Україна за результатами входження у XX столітті до радянського союзу має на своїй території велику кількість осіб вірменської національності, які сьогодні займають значні державні посади, і не мають на меті ідентифікувати себе в діаспорі, тож і відповідно стираються кордони між етносами, відбувається багатостороння асиміляція, а їхні діти відповідно не виховуються як представники окремої нації тощо. Це говорить про спорідненість українських людей з особами вірменської національності через особливі політичні процеси, зокрема на території України, за часів радянського союзу.

Спілка вірмен України, яка сьогодні функціонує та розгорнула свої відділення майже у всіх великих містах України є об'єднуючим фактором осіб вірменської національності на території України. Особи, що входять до цієї спілки йдуть на вибори до місцевої ради сіл, селищ, місцевих рад, обласних та районних рад, а також на вибори до Верховної Ради України. І якщо у якійсь із рад в Україні відсутній член Спілки вірмен України, то особа вірменської національності зазвичай присутня та є членом тієї чи іншої ради, що дає пряму можливість бути представником не лише українського народу та вирішувати питання місцевого чи загальнодержавного значення, а і бути представником осіб вірменської національності, вірменської діаспори та допомагати останнім вирішувати питання місцевого значення. Звичайно, що всі ці люди мають бути громадянами України, однак ідентифікують деякі себе вірменами, що говорить про їх любов та повагу до Вірменії.

Також варто наголосити, що вищезазначені об'єднання осіб вірменської національності дають змогу допомагати й іншим вірменам, які потребують фінансової підтримки, зокрема, художникам, музикантам та іншим творчим людям, які знаходять у спілці підтримку, фінансову допомогу, організаційне сприяння, спілкування тощо.

Спілка вірмен України має не лише достатньо розгалужену структуру громадських організацій, які входять до її складу, а і низку впливових осіб, які не лише мають успішну кар'єру, реалізовану в Україні, але і створюють нові громадські організації, які здійснюють допомогу у розвитку молоді вірменської національності. На думку Овакімян А. З., члена Полтавської обласної вірменської громадської організації «УРАРТУ», слід допомагати молоді вірменської національності поважати культуру вірменського народу, внаслідок чого Артур Заалович очолив Полтавську обласну вірменську громадську організацію «Ванк» саме для реалізації вищезазначеної мети. Також Овакімян А. З. балотувався до Верховної Ради України, чим показує на власному прикладі, як слід допомагати вірменській діаспорі та здійснювати вплив на політичні процеси в Україні¹.

Арсенян М. у свою чергу досліджує вірменську діаспору з давніх вірменських храмів на території України та сьогодні організовує і присвячує вищезазначеній темі спеціальні заходи з метою популяризації вірменської культури в Україні. Один із таких заходів відбувся в Будинку архітектора у місті Києві за підтримки Спілки вірмен України за присутності посла Вірменії в Україні Т. Сейраняна. Відповідні заходи здійснюють вплив на політичні процеси в Україні шляхом об'єднання осіб вірменської національності в Україні та організації спільних зусиль щодо здійснення відповідного впливу на українські політичні процеси. Відповідне є ефективним у контексті перспектив розвитку вірменських громад та консолідації вірмен навколо громади.

Давтян Д. сьогодні є одним із успішних молодих науковців в Україні та є головою Історико-культурного комітету Спілки вірмен України, який здійснює дослідження громадсько-політичної діяльності вірмен північного Причорномор'я (1778-1920 рр.), чим популяризує дослідження вірменської історії в Україні та популяризує національне.

Важливо наголосити, що у контексті впливу на політичні процеси в Україні Спілка вірмен України розробила сфери дії у формі створення Спілкою нових асоціацій, зокрема з метою допомоги особам вірменської національності у медичній сфері, Спілка утворила Асоціацію вірменських медиків, через яку подаються не лише громадські ініціативи до української влади, а і пропонуються законодавчі ініціативи до народних депутатів з метою реалізації певних правок чи законопроектів через депутата як власника законодавчої ініціативи.

Арутюнян О. як виконавчий директор Спілки вірмен України стверджує, що громада намагається покривати у своїх програмах різні сфери діяльності вірменської діаспори, тож учасники Спілки мають на меті допомогти усім по їх потребам та покращувати свої результати у всіх сферах.

¹ Encyclopedia of the Hayazg Foundation (2021). *Овакімян Артур Заалович* <<http://ru.hayazg.info/>> (2021, листопад, 20).

У контексті висвітлення та дослідження перспективної діяльності вірменської діаспори України слід наголосити на наданні допомоги молодим підприємцям проявити себе в бізнесі, адже сьогодні відповідне виконується завдяки нещодавно запровадженій грантовій системі Спілки вірмен України та Спілка вірмен України планує завдяки грантовій системі виявити перспективних молодих людей і запросити їх працювати до спілки.

Висновки. За результатами проведеного дослідження впливу вірменської діаспори на політичні процеси в Україні слід підсумувати, що вплив здійснюється об'єднаннями громадян у будь-якій країні. В Україні відповідне об'єднання осіб вірменської національності є структурованим та ефективним. Спілка вірмен України як чи не найголовніша громадська організація, що має розгалужену структуру та вміщує велику кількість профільних громадських організацій, налічує значну чисельність членів, які сьогодні працюють у різних сферах України, зокрема і у державних органах.

Статтею визначено, що вплив кожного члена вірменської діаспори на політичні процеси в Україні є важливим для осіб вірменської національності, адже мова йде про вирішення проблем останніх. Цінність складає кожен член, зокрема Спілки вірмен України, адже багато з них є головами та членами інших громадських організацій, так би мовити похідних від Спілки, та мають свій вплив на різні сфери життєдіяльності вірменської діаспори.

Вплив на політичні процеси в Україні здійснюється через проекти, зокрема проекти, що допомагають реалізувати ініціативи осіб, які звертаються за допомогою до Спілки вірмен України, та і загалом проекти будь-яких осіб, що звертаються до громадських об'єднань вірменської діаспори у тій чи іншій сфері життєдіяльності, що також мають велике значення для осіб вірменської національності.

Наприклад, запроваджений Спілкою вірмен України грантовий проєкт дає можливість профінансувати при наявності ефективного проєкту будь-який стартап, важливий не лише для осіб вірменської національності та членів Спілки вірмен України, а і для українських громадян зокрема та для всієї України загалом.

References:

1. Armenian Cathedral of the Assumption of the Blessed Virgin (2021). *Official web page* <<https://lviv.travel/en/places/attractions/cathedral-of-the-assumption-of-the-blessed-virgin-mary-282>> (2021, November, 20). [in English].
2. Encyclopedia of the Hayazg Foundation (2021). *Ovakiyamn Artur Zaalovich* <<http://ru.hayazg.info/>> (2021, November, 20). [in Russian].
3. Dyatlov, V., Melkonyan, E. (2009). *Armyanskaya diaspora: ocherki sotsiokul'turnoy tipologii* [Armenian Diaspora: Essays on Sociocultural Typology]. Yerevan: Caucasus Institute. [in Russian].
4. Klichkovska, I. (2010). Derzhava-diaspora: svitovi ta ukrayinski realiyi. *Internatsionalnyy instytut osvity, kultury ta vidnosyn diaspori* [The Diaspora: World and Ukrainian Realities. International Institute of Diaspora Education, Culture and Relations]. *Mizhnarodnyy instytut osvity, kultury ta zvyazkiv z diasporoyu NU Lvivska politekhnika* [International Institute of Education, Culture and Diaspora Relations of Lviv Polytechnic National University] <<https://miok.lviv.ua/?p=376>> (2021, November, 20). [in Ukrainian].
5. Klichkovska, I. (2010). Shcho mozhe diaspora. *Dosvid zarubizhnykh krayin ta realiyi Ukrayiny* [What can the diaspora. Experience of foreign countries and realities of Ukraine]. *Day Kyiv Ua*. <<https://day.kyiv.ua/uk/article/cuspilstvo/shcho-mozhe-diaspora>> (2021, November, 20). [in Ukrainian].
6. Kontseptsiya razvitiya sotrudnichestva Armeniya-Diaspora [Armenia-Diaspora Cooperation Development Concept] (2009). *Web.Archive* <<https://web.archive.org/web/20141006082139/http://www.mindiaspora.am/res/3.%20Irvakan%20akter/0.%20ALL/I%20book-main%20concept-EastArm,%20eng,%20rus.doc>> (2021, November, 20). [in Russian].
7. Kryshchuk, O. (2021). [Virmenska diaspora: rol ta vplyv]. [Fond hrazhdanskoy diplomatyy] <<http://civildiplomat.com/ru/virmenska-diaspora-rol-ta-vplyv>> (2021, November, 20). [in Ukrainian].
8. Krtyan, L. (2011). Rol armyanskoy diaspori v politicheskom protsesse Frantsuzskoy Respubliki [The Role of the Armenian Diaspora in the Political Process of the French Republic]: *avtoreferat dissertatsii na soiskaniye nauchnoy stepeni kandidata politicheskikh nauk* [Abstract of the Dissertation for the Candidate of Political Science Degree]. Nizhny Novgorod: Nizhny Novgorod State University named after N.I. Lobachevsky. [in Russian].
9. Personalna mizhnarodna naukova konferentsiya «Diaspora yak chynnyk utverdzhennya Ukrayiny sered mizhnarodnoyi spilnoty» [Personal international scientific conference "Diaspora as a factor in the establishment of Ukraine among the international community"] (2006). *Zbirnyk dopovidey* [Collection of reports]. Lviv: Spolom. [in Ukrainian].
10. Svarans, A. (2008) Armeniya i Diaspora [Armenia and the Diaspora]. *21-y VEK* [21st century], 2 (8), 143-157. [in Russian].